

KRONIKA

2012 m. rugpjūčio 28–30 dienomis Maskvoje vyko tarptautinis mokslinis seminaras „Metų laikai“, skirtas Kristijonui Donelaičiui paminėti. Seminarą surengė Lietuvos Respublikos ambasada Rusijos Federacijoje, Jurgio Baltrušaičio namai, Rusijos mokslų akademijos Slavistikos instituto Baltų–Slavų tyrimų centras ir Vilniaus universitetas. Seminaras vyko Jurgio Baltrušaičio namuose.

Seminarą pradėjo Lietuvos Respublikos pasiuntinys Rusijos Federacijoje Renatas Norkus, Lietuvos Respublikos ambasados Rusijos Federacijoje kultūros atašė Faustas Latėnas, Rusijos mokslų akademijos Slavistikos instituto akademikas Viačeslavas Ivanovas, aktorius Juozas Budraitis, Latvijos mokslų akademijos akademikė Janina Kursytė, Rusijos mokslų akademijos akademikas, Kalbotyros instituto direktorius Nikolajus Kazanskis.

Seminaro darbe dalyvavo per dvidešimt įvairių sričių specialistų: kalbininkų, etnologų, menotyrininkų, bet suskirstyti į sekcijas jie nebuvo. Tad dažnai išeidavo, kad vienas pranešėjas, pasak lietuvių patarlės, kalbėjo apie akėčias, o kitas – apie vežėčias. Svarbiausia seminaro figūra buvo garsus Rusijos kalbininkas Viačeslavas Ivanovas. Jis perskaitė tris pranešimus: „Sezoninių švenčių etnologinė teorija: senovės Rytų duomenys“, „Senovės graikų metų laikų pavadinimai Afroditei skirtuose himnuose (baigiant Sapfo)“, „Indoeuropiečių ir senesni („indų–Uralo“) metų laikų pavadinimai (daug dėmesio skiriant „pavasariui“) ir jų atspindys Donelaičio poemoje“. Apie Donelaitį jis tik prabėgomis pasakė kelis žodžius. Visi Ivanovo pranešimai buvo skirti etimologijos problemoms. Jis pasiūlė naują žodžio „vasara“ etimologiją, o paskutinį pranešimą užbaigė žaismingu patarimu netikėti

etimologais, nes jų tyrinėjamos šaknys vis trumpėjančios, tad čia glūdijs klaidų pavojus. To paties lingvistinio pobūdžio buvo Nikolajaus Kazanskio pranešimas apie metų laikus Hesiodo poemoje *Darbai ir dienos* ir sintaksės tyrimams skirtas Jūratės Pajėdienės pranešimas „Santykiniis laikas Donelaičio poemoje *Metai*“. Etnografinėms problemoms buvo skirti Jono Vaiškūno („Dangaus šviesuliai kaip sezono žymekliai baltų-slavų tradicijoje“), S. Ryžakovos („Ruduo latvių folklore ir mitopoetikoje“), Janinos Kursytės („Latvių sezoniniai valgiai“) pranešimai. Pranešimus menotyros tematika perskaitė S. Sidneva („Metų laikų personifikacijos klausimas šiuolaikinėje graikų dailėje“), Natalja Zlydniova („Larionovo „Metų laikai“ kaip apverstas laikas“) ir Tatjana Civjan („Metų laikai paveiksluose“). Dar buvo filosofinio pobūdžio pranešimų. Šiai grupei priklausytų maskviečių A. Litvinos ir F. Uspenskio pranešimas „Tarp faktų ir simbolio: laiko linijiškumas ir cikliškumas Kijevo kunigaikščio akimis“, iš Moldavijos atvykusios A. Romanovos pranešimas „Mirči Eliadės sezonai: karštis ir šaltis“, I. Merkulovos pranešimas „Metų laikai ir amžiaus semiotika“, skirtas vieno filmo semantikai. Vienintelį literatūrologinį pranešimą perskaitė Dalia Dilytė („Metų laikai Kristijono Donelaičio poemoje“).

Dalia Dilytė

2012 m. rugsėjo 7 d. Asta Vaškelienė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Senosios literatūros skyriaus jaunesnioji mokslo darbuotoja, viešame Filologijos mokslo krypties tarybos posėdyje apgynė daktaro disertaciją „XVIII amžiaus Lietuvos lotyniškoji proginė literatūra: genologiniai aspektai“. Gynimas vyko Vilniaus universiteto Filologijos fakultete, Vinco Krėvės auditorijoje.

Gynimo tarybai pirmininkavo prof. habil. dr. Regina Kože-
niauskienė (VU), kiti tarybos nariai – doc. dr. Mintautas Čiurinskas (LLTI), prof. habil. dr. Jolanta Gelumbeckaitė (Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas), dr. Loreta Jakonytė (LLTI), doc. dr. Sigitas Narbutas (Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka).

Apgingoji disertacija yra pirmasis mokslo darbas, skirtas XVIII a. Lietuvos lotyniškai literatūrai. Jis apima daugiausia jėzuitų ir pijorų, dviejų kultūrine ir edukacine prasme aktyviausių to meto vienuolių, proginis kūrinis. Pirmojoje disertacijos dalyje, remiantis spausdintomis XVIII a. retorikomis ir poetikomis, analizuojamos proginės literatūros pagrindinės žanrinės definicijos. Tyrimo laukas aprėpia tiek jėzuitų autorių veikalus, reprezentuojančius Baroko epochos teorinę mintį, tiek ir pijorų, Apšvietos epochos teoretikų, darbus. Analizę grindžiant minėtuose šaltiniuose pateiktomis apibrėžtimis, penkiuose šios dalies skyriuose svarstomi panegirikos, odės, epigramos, epitalamijo ir laidotuvinę kūrybą reprezentuojančių žanrų – trėno, epicėdijo, epitafijos ir elegijos – ypatumai. Pagrindinį tyrimą atspindi antroji disertacijos dalis, skirta XVIII a. lotyniškosios proginės literatūros problematikai. Šią dalį sudaro šeši skyriai, kuriuose pasirinktieji proginiai kūriniai nagrinėjami žanrinės specifikos, teksto poetikos, stilistikos požiūriu, analizuojama dedikato statuso įtaka kūrinio meninei raiškai, aptariami antikinių autorių imitacijos ir receptijos būdai. Išryškinamas proginės literatūros ir to meto politinių, kultūrinių bei visuomeninių aktualijų ryšys, kūryboje atsiskleidžiantis epochos kultūrinis mentalitetas. Atliktas darbas praplečia ligšiolinę tyrimų problematiką, o ištirtieji šaltiniai esmingai papildė negausius lietuviškus tekstus, kuriais remiantis iki šiol buvo reprezentuojama XVIII a. Didžiosios Lietuvos literatūros raida. Disertacija atskleidžia to meto Lietuvoje vykusią kultūrinių procesų specifiką ir jų ryšį su bendraeuropiniu kultūros kontekstu. Ji bus reikšminga tolesniems XVIII a. kitakalbės literatūros tyrimams.

Dovilė Keršienė

1612 metų rugsėjo 27 d. Krokuvoje, jėzuitų namuose prie Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčios, savo žemiškąjį gyvenimą baigė pirmasis Vilniaus universiteto rektorius, pamokslininkas, rašytojas, polemistas, katalikų tikėjimo gynėjas, vienas iškiliausių Lenkijos jėzuitų Petras Skarga (1536–

1612). Minėdami 400-ąsias jo mirties metines (Lenkijoje šie metai buvo paskelbti Skargos metais, o jo portretas buvo matyti ne tik ant bažnyčių, bet ir kitos paskirties visuomeninių pastatų) Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas ir Vilniaus universitetas spalio 11–12 d. surengė tarptautinę mokslinę konferenciją „Petras Skarga SJ ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra (1612–2012)“, į kurią susirinko mokslininkai iš Lietuvos, Lenkijos ir Vokietijos. Skargos veikla Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvo plati ir įvairiapusė, tačiau jos įtaka Lietuvos kultūrai iki šiol žinoma palyginti menkai. Tai-gi konferencijoje buvo aptariama šio iškilaus vyro kūryba, gyvenimas ir veikla, susijusi su Lietuvos Didžiąja Kunigaikštyste, Lietuvos jėzuitų provincija, Vilniumi bei Vilniaus universitetu; pateikti naujausiais tyrimais pagrįsti vertinimai, apibrėžtas to meto istorinis kontekstas.

Konferencija prasidėjo šv. Mišiomis Šv. Jonų bažnyčioje. Tuojau po jų Vilniaus universiteto Mažajoje auloje, kur ir vyko konferencija, pranešėjus ir svečius pasveikino 86-asis Vilniaus universiteto rektorius Benediktas Juodka, pažymėjęs, kad per pustrėčių metų Skarga sugėbėjo nuveikti daugiau nei dabartiniai rektoriai per kelias kadencijas. Įžanginiu žodžiu į dalyvius kreipėsi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorius Mindaugas Kvietkauskas, prasmingai susiejęs kelias didžias ir Lietuvai svarbias asmenybes, poetus-pranašus: Petrą Skargą, Adomą Mickevičių, Česlovą Milošą ir Justiną Marcinkevičių. Taip pat kalbėjo Lietuvos ir Latvijos jėzuitų provincijolas Gintaras Vitkus SJ. Jis pastebėjo, kad jėzuitai įdavė ano meto žmogui kompasą, nukreipusį keliu šviesos, mokslo ir Dievo link. Susirinkusiuosius pasveikino ir Lenkijos Respublikos ambasados Vilniuje atstovė.

Pirmasis konferencijos pranešėjas Vilniaus universiteto docentas Liudas Jovaiša apžvelgė Skargos gyvenimo faktus ir jo veiklą, susijusią su Lietuva, ypač su Vilniumi. Mokslininkas priminė, kad atvykęs čia 1573 m. vasario 16 d. Skarga labai prisidėjo prie Vilniaus kolegijos augimo, jėzuitų apaštalinės veiklos plėtros, dalyvavo polemikoje su protestantais. 1576 m. pasirodė pirmasis Skargos veikalas *Už Šven-*

čiausiają Eucharistiją, prieš Cvinglio ereziją. Kaip tik šis traktatas buvo pirmasis garsiosios Vilniaus jėzuitų kolegijos spaustuvės leidinys. Vilniuje Skarga pasiekė ir savo kaip jėzuito brandą – 1577 m. davė galutinius profeso įžadus. Jovaiša išskyrė skirtingas, tačiau vienodai svarbias Skargos veiklos kryptis: tai buvo pamokslininkas, rašytojas, organizatorius, polemistas, religinis reformatorius, teologas, Bažnyčios unijos rėmėjas. Būtent šiuos mokslininko trumpai aptartus Skargos veiklos aspektus, reikšmę ir įtakas detaliau plėtojo kiti konferencijos pranešėjai.

Skargos, rašytojo ir pamokslininko, veiklą savo pranešimuose aptarė kelios konferencijos pranešėjos. Vilniaus universiteto profesorė Eugenija Ulčinaitė analizavo *Seimo pamokslus*, vieną žinomiausių jo kūrinių, išleistus 1597 m. Krokuvoje. Mokslininkė svarstė, ar tai iš tiesų „pamokslai“, ar politiškai angažuoti literatūriniai tekstai, kuriuose siekiama atkreipti dėmesį į valstybėje vyraujančias „ligas“: tėvynės meilės stoką, nesutarimus su kaimynais, erezijų, t. y. protestantiškųjų tikėjimų, toleravimą, karaliaus valdžios silpnėjimą, Katalikų Bažnyčios įtakos mažėjimą, teisių ir įstatymų pažeidimus. Skarga buvo įsitikinęs, kad negydomos minėtosios „ligos“ pražudys valstybę. Viktorija Vaitkevičiūtė iš Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos gilinosi į Skargos laidotuvių pamokslus, atskleidė jų ypatumus, pateikė *ars moriendi* ir *ars vivendi* traktuotę. Didžiausias dėmesys kreiptas į pamoksluose kuriamų kilmingų moterų – Lenkijos karalienės Onos, paskutinės Jogailų namų palikuonės, bei Lenkijos ir Švedijos karaliaus Zigmanto Vazos žmonos Onos Austrės – paveikslus. Pranešėja pastebėjo, kad Skargos laidotuvių pamokslai buvo vieni pirmųjų šio žanro tekstų, neišvengiamai turėjusių įtakos kitiems LDK autoriams. Tai buvo ir Baroko epochos atspindys bei savotiški „etikos vadovėliai“. Magdalena Ślusarska, Literatūros tyrimų instituto Varšuvoje mokslininkė, aptarė Skargos receptiją XVIII a. pamokslininkystėje ir Vilniaus diecezijos dvasininkijos religinėje veikloje, kai vyskupu buvo Ignotas Masalskis. Mokslininkė konstatavo, kad Skargos *Šventųjų gyvenimai*

ir pamokslai buvo neginčijamas pavyzdys ir inspiracijos šaltinis ano meto pamokslininkams. Katarzyna Kiskowiak iš Gdanskio pateikė vieno iš Marijai skirtų tekstų, esančių *Šventųjų gyvenimuose*, retorinės struktūros analizę.

Skargos, kaip hagiografo, temą vystė Irena Vaišvilaitė. Mokslinėje išsamiai aptarė kritiško ir apologetinio požiūrio derinį į hagiografiją Skargos *Šventųjų gyvenimuose*. Veikale aprašyti Lenkijos šventųjų gyvenimai atspindėjo jėzuito norą priartinti juos prie konkrečios tikinčiųjų bendruomenės, buvo paremti autoriaus studijomis, todėl Skargą pranešėja laiko pilnaverčiu potridentinio hagiografu, kurį suformavo krikščioniškojo humanizmo tradicija. Du pranešėjai – profesorius Janas Okońis iš Krokuvos ir Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto mokslininkas Mintautas Čiurinskas – analizavo *Šventųjų gyvenimuose* pateiktą šv. Kazimiero paveikslą, kuris buvo paskelbtas tik 1610 m. leidime. Okońis išryškino Skargos kaip šv. Kazimiero kulto propaguotojo vaidmenį, atskleidė hagiografinę pasakojimo struktūrą, jo atsiradimo aplinkybes, aptarė jėzuito pateiktą šv. Kazimiero įvaizdį ir tolesnę jo kaitą. Čiurinskas atliko Skargos ir ankstesnių šv. Kazimiero gyvenimo aprašymų analizę. Ji parodė, kad Skarga buvo originalus, kritiškas, savą šventojo karalaičio įvaizdžio koncepciją kūręs hagiografas, atsisakęs lokalių lietuviškų akcentų. Visuotinės Bažnyčios lenkiškai skaitančiai auditorijai Skarga pateikė šv. Kazimierą kaip tėvynainį, Lenkijos šventąjį ir valdovą.

Viena iš Skargos veiklos sričių buvo siekis suvienyti katalikus ir stačiatikius. 1577 m. Vilniuje pasirodžiusi jo knyga *Apie Dievo Bažnyčios vienybę* atgaivino bažnytinės unijos sąjūdį, nemaža prisidėjo prie Brastos bažnytinės unijos sudarymo (1596), graikų apeigų katalikų (unitų) Bažnyčios atsiradimo. Apie šią Skargos veiklos sferą kalbėjo profesorius Tomaszas Kempa iš Torunės. Jis ypatingai akcentavo Skargos kaip Brastos unijos gynėjo vaidmenį ir jo nuopelnus šiuo klausimu karaliaus dvare. Lietuvos istorijos instituto mokslininkas

Darius Baronas analizavo knygoje *Apie Dievo Bažnyčios vienybę* rastus faktus, rodančius, kad Skarga norėjęs matyti rusėnus viename būryje su katalikais, atskleidė didaktinį Skargos požiūrį į rusėnus.

Dar viena svarbi Skargos veiklos kryptis – polemika su protestantais. Netrukus po Skargos atvykimo į Vilnių tarp jo ir reformato Andriejaus Volano užsimezgė debatai Eucharistijos (Viešpaties vakarienės) tema. Jie pasižymėjo ne tik aukšta teologine kokybe, bet ir dideliu rezonansu ano meto visuomenėje. Trukę daugiau nei dešimtmetį, į savo sukūrį jie įtraukė tiek Lietuvos, tiek Italijos teologus. Pranešimą apie polemiką tarp dviejų žymių teologų ir jos atgarsius skaitė Kęstutis Daugirdas iš Mainco Leibnico Europos istorijos instituto. Retorine veikalo *Septynios kolonos* (*Siedem filarów*, 1582) analize Daugirdo pranešimą papildė ir išplėtė Dariuszas Chemperekas iš Liublino Marijos Sklodovskos-Kiuri universiteto. Jis pabrėžė, kad retorinę persvaziją Skargą vartojo kaip vieną iš priemonių įtikinti, kad tik visų Respublikos gyventojų vieningas tikėjimas turi tapti pagrindine valstybės jėga.

Vertingomis įžvalgomis ir visai nauja medžiaga konferencijos pranešimus papildė profesorė Alina Nowicka-Jeżowa, išryškinusi Skargos veikaluose atsispindintį dialogą su Renesanso humanizmu, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkas Kęstutis Gudmantas, analizavęs neseniai surastą Skargos amžininko Pauliaus Daumanto-Siesickio dienoraštį ir pademonstravęs, kaip jame pateikiami Abiejų Tautų Respublikos politinio ir religinio gyvenimo faktai. Clarinda E. Calma ir Jolanta Rzegocka iš Krokuvos pristatė Skargą kaip vertėją ir aptarė jo su kolega Kaspru Wilkowskui verstą anglų jėzuito Edmundo Campiono veikalą *Decem Rationes*.

Vaizdingiausias buvo Opolės universiteto Dailės instituto mokslininko Kazimierzo Sebastiano Ożogo pranešimas, kuriame buvo atskleisti žinomiausio Skargos portreto, dabar saugomo Lietuvos nacionaliniame muziejuje, provaizdžiai ir inspiracijos šaltiniai, taip pat apžvelgta, kaip per amžius dailėje keitėsi Skargos įvaizdis.

Belieka pridurti, kad konferencija neapsiribojo vien pranešimais ir po jų vykusiomis aktyviomis diskusijomis. Vilniaus universiteto bibliotekos Baltojoje salėje atidaryta 400-osioms Skargos mirties metinėms skirta paroda „Tarnauti Dievui, valstybei ir žmonėms“, kurioje eksponuojami universiteto bibliotekoje saugomi Skargos veikalai, rankraščiai, taip pat iš užmaršties ištrauktas, mažai žinomas ir tikrai daug kam nematytas Skargos portretas. Konferencijos dalyviai ir svečiai taip pat turėjo retą malonumą pasivaikščioti po Vilniaus jėzuitų vietas, apie kurias entuziastingai pasakojo vienas žymiausių Lietuvos jėzuitų istorijos žinovų Liudas Jovaiša. Kaip tik jis ir pastebėjo, kad Skargos atminimas Vilniuje nėra deramai įamžintas. Neturime šio jėzuito vardu pavadintos gatvės, nors jo oponento Andriejaus Volano gatvė yra. Neturime ir jo veikalų, išverstų į lietuvių kalbą. Apie pirmąjį Vilniaus universiteto rektorių primena vien atminimo lenta ant Šv. Jonų bažnyčios fasado...

Viename savo pamokslų Skarga kalbėjo: „Dieve, atidaviau savo širdies kietumą, kad ta uola griūtų ir sutrupėtų dėl tavo meilės, kad už meile atsilyginčiau meile. Smok į tą kietą širdį savo sprendimų ir geradarysčių kūju ir suminkštink ją savo karštai meilei. Tegul tavo kančios ir mirties galia atveria mano slaptų minčių kapą, kad jų blogas kvapas išeitų per išpažintį, ir kad ateitų tavo gyvenimo malonė bei atgaivintų numirusią mano sielą.“ Lai Skargos žodžiai atgaivina merdincias sielas ir byloja mums apie šio gyvenimo tikslą ir prasmę.

Živilė Nedzinskaitė

2012 m. spalio 19 d. Lietuvos edukologijos universiteto Istorijos fakultete įvyko VIII-oji tarptautinė mokslinė konferencija „Kunigaikščių Oginskių kultūrinė, politinė veikla: praeities atspindžiai, ateities perspektyvos“. Konferenciją surengė Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus, Lietuvos edukologijos universitetas, Baltarusijos Respublikos valstybinis teatro ir muzikos istorijos muziejus. Tai jau tradicija tapęs rudeninis mokslo renginys, kasmet aprėpiantis vis nau-

jas kunigaikščių Oginskių, veiklos sritis. Nors šiųmetės konferencijos dėmesio centre buvo Mykolo Kleopo Oginskio diplomatinė veikla, tačiau prelegentai taip pat nagrinėjo jo muzikinės kūrybos problemas, analizavo su kitais šios garsios LDK giminės atstovais susijusius literatūrinio bei kultūrinio paveldo klausimus.

Konferencijos dalyvius pasveikino LEU Istorijos fakulteto dekanas prof. dr. Eugenijus Jovaiša, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų viceministras Evaldas Ignatavičius, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos pirmininkas prof. dr. Romas Pakalnis, Rietavo savivaldybės meras Antanas Černeckis, Mykolo Kleopo Oginskio paveldo fondo atstovas Pavelas Sapotko.

Rytinį posėdį, skirtą kunigaikščių Oginskių diplomatinės tarnybos klausimams, pradėjo dr. Andrejus Matsukas (Baltarusijos mokslų akademijos Istorijos institutas), savo pranešime pateikęs Ignoto Oginskio pasiuntinybės Rusijoje 1743–1744 m. analizę. Dr. Asta Vaškelienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Lietuvos edukologijos universitetas) aptarė Oginskių įvaizdžio reprezentacijas XVIII a. proginėje kūryboje, pagrindinį dėmesį skirdama proginiam kūriniui *Triumfo arka* (*Arcus triumphalis*, 1740), dedikuotam Taduui Pranciškui Oginskiui, Mykolo Kleopo Oginskio seneliui. Doc. dr. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė (Lietuvos edukologijos universitetas, Lietuvos istorijos institutas) nagrinėjo Mykolo Kleopo Oginskio diplomatinę veiklą 1790–1791 m. geopolitinių pokyčių Europoje kontekste. Doc. dr. Virgilijus Pugačiauskas (Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Lietuvos istorijos institutas) analizavo Mykolo Kleopo Oginskio „diplomatijos“: tarp Paryžiaus ir Maskvos problematiką. Rytinį posėdį baigė Zinaida Kučer (Baltarusijos Respublikos valstybinis teatro ir muzikos istorijos muziejus). Prelegentė pranešime „Sugrįžtantys polonezai: Mykolo Kleopo Oginskio dokumentinis palikimas Rusijos valstybinio senųjų aktų archyvo fonduose“ pristatė Mykolo Kleopo Oginskio archyvo, 1833 m. perduoto Rusijos imperijos vyriausybei, situaciją: 2008 m. vasarį Baltarusijos Respublikos

nacionalinės UNESCO komisijos iniciatyva, taip pat finansiškai remiant UNESCO biurui Maskvoje, pavyko susigražinti elektronines Oginskio dokumentų kopijas. Pasak prelegentės, tai svarbus šaltinis (sugražintą archyvą sudaro 5912 lapų), kuriuo galės remtis Oginskio veiklos ir kūrybos tyrėjai.

Popietiniame posėdyje analizuota Oginskių kultūrinio paveldo problematika. Prof. dr. Viktoras Skorobogatovas (Baltarusijos nacionalinis operos ir baleto teatras) analizavo Mykolo Kleopo Oginskio romansinę kūrybą. Dr. Svetlenos Nemohaj (Baltarusijos nacionalinis operos ir baleto teatras) pranešimas buvo skirtas Mykolo Kleopo Oginskio muzikinės kolekcijos, saugomos Rusijos valstybiniame senųjų aktų archyve Maskvoje, apžvalgai ir analizei. Dmitrijus Rogačiovas ir Andrejus Skorochodovas, Baltarusijos jaunimo susivienijimo „Historika“ atstovai, kalbėjo apie Mykolo Kleopo Oginskio muzikos aranžuotes gitarai (pirmosios jų buvo sukurtos XIX a. pradžioje Berlyne, Sankt Peterburge) ir konkursus, kaip puikią formą, leidžiančią populiarinti šią muzikinio paveldo dalį. Prof. dr. Libertas Klimka (Lietuvos edukologijos universitetas) aptarė Rietavo bažnyčios techninio paveldo įdomybes: bokšte įrengtą laikrodžio mechanizmą ir varpus.

Konferencijos pabaigoje vyko apibendrinamosios diskusijos, kuriose dalyvavo Piotras V. Južikas, fondo „Šiaurės Atėnai“ valdybos pirmininkas (Minskas), Osvaldas Daugelis, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus direktorius, Julianas Bielskij, M. K. Oginskio kūrybinio palikimo populiarintojas (Maskva), Vytas Rutkauskas, Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus direktorius ir kiti. Po diskusijų konferencijos dalyviai buvo pakviesti į memorialinį kultūros centrą „M. K. Čiurlionio namai“. Čia pristatyta šviečiamoji koncertinė programa „Mykolo Kleopo Oginskio polonezų kelias 2012“, kurioje dalyvavo „Trio de Vilna“ (Vilnius) ir „Doux souvenir“ (Baltarusija).

Asta Vaškelienė

2012 m. lapkričio 21 dieną dviem kalbomis išleista Teodoro Lepnerio knyga *Prūsų lietuviai buvo pristatyta Lietuvos ambasadoje Berlyne*. Čia paminėti knygos išleidimą tiko ir todėl, kad Lietuvos istorijos institute parengta publikacija pagrįsta Berlyno valstybinėje bibliotekoje saugomu 1690 m. rankraščiu. Susirinkusieji turėjo retą galimybę sužinoti, kaip XVII a. gyveno Mažosios Lietuvos lietuviai. Pasak renginyje dalyvavusios knygos rengėjos ir vertėjos Vilijos Gerulaitienės, Būdviečių lietuvių bendruomenės, buvusios netoli Ragainės, evangelikų liuteronų kunigas Teodoras Lepneris vienas pirmųjų aprašė Prūsijos lietuvių kultūrą ir kalbą. Griežtasis dvasininkas gana kritiškai nusakė lietuvininkų valstiečių gyvenimo būdą, mėgindamas įtikinti Prūsijos valdovus, kad būtina stiprinti moralinę valdžios ir Evangelikų bažnyčios įtaką. Gausiai susirinkusiai auditorijai Vilija Gerulaitienė pasakojo apie lietuvių literatūros formavimąsi ir jos raidą Mažajoje Lietuvoje, apie šiame istoriniame kontekste atsiradusį Teodoro Lepnerio veikalą *Prūsų lietuvių*, kurį jis dedikavo kunigaikščiui Frydrichui III ir kunigaikštieni Sofijai Šarlotei. 1744 m. išspausdintas Dancige (Gdanske), jis jau prieš pusantro šimtmečio buvo bibliofilinė retenybė. XX a. aštuntajame dešimtmetyje Berlyno valstybinėje bibliotekoje buvo rastas šio veikalo rankraštis, kuris ir buvo pasitelktas kaip šaltinis šiam pirmajam lietuviškai vokiškam leidimui. Knygos pristatymą surengė Lietuvos ambasada Vokietijoje kartu su Vokietijos kultūros forumu Rytų Europai ir Lietuvos istorijos institutu. Pristatytoji knyga sulaukė didelio vokiečių skaitytojų susidomėjimo ir daugelio norinčių ją įsigyti.

Parengta pagal rengėjų informaciją

Lietuvoje kasmet surengiama daugybė konferencijų, skirtų atski-
riems lituanistikos aspektams. Viena jos šakų yra ir senojo Lietuvos
rašties paveldo tyrimai. Per dvidešimt nepriklausomybės metų atlikta
fundamentinių darbų, išleista svarbių veikalų, tačiau daliai šios sri-
ties tyrimų rezultatų iki šiol trūksta sklaidos Lietuvos visuomenėje,

interpretacijų, atgarsių, diskusijų, kurios pasiektų ne tik siaurą tam tikrų sričių mokslininkų ratą, bet ir mokytojus, studentus, kitų mokslo sričių tyrėjus, galų gale – tais klausimais besidominčius. Nors į mokyklų programas jau įtraukta nemažai reikšmingų LDK epochos tekstų, senosios literatūros problemos vis dar lieka savotiškame užribyje, o senoji raštija daugeliui tebėra *terra incognita*. Kaip tik todėl 2012 m. lapkričio 23 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute buvo surengta mokslinė konferencija „Naujausi lituanistikos atradimai ir šiuolaikinė istorinė vaizduotė“ (XI Jurgio Lebedžio skaitymai), kurioje Senosios literatūros skyriaus. Joje buvo pasidalyta pastarųjų metų lituanistikos atradimais, kurie iš esmės gal ir nekeičia literatūros, raštijos, istorijos, kultūrinių procesų nusistovėjusios sampratos ar dailės kanono, tačiau visa tai papildė naujomis detalėmis, paaiškina kai kuriuos iki šiol menkai žinotus faktus ir reiškinius, išplečia jų problematiką, leidžia naujai permąstyti, interpretuoti.

Taip jau sutapo, kad konferencija vyko simbolinę dieną. Būtent lapkričio 23-ąją gimė du svarbūs lituanistikos veikėjai – Jonas Basanavičius (1851) ir Vytautas Kubilius (1926). Reikšminga, kad į konferenciją susirinko mokslininkai iš šešių Lietuvos mokslo institucijų, o jų pranešimų temos aprėpė tris šimtus metų: nuo XVI iki XVIII a. pabaigos.

Sveikinimo žodžius konferencijos dalyviams tarė Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktorius Mindaugas Kvietkauskas, ilgą laiką Lebedžio skaitymais rūpinęsis, dabar Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos direktorius Sigitas Narbutas ir Senosios literatūros skyriaus vadovas Mintautas Čiurinskas. Ypač reikšmingai, tarsi konferencijos pranešimų įžanga, nuskambėjo Narbuto mintis, kad lituanistikoje naujų atradimų padaroma kone kas dieną, tačiau juos sisteminti, aktualinti, nurodyti jų vietą ir svarbą mūsų istorijos raidoje ar Europos kontekste yra nemenka mokslininkų laukianti užduotis.

Konferencijos pranešimai buvo išdėstyti chronologine tvarka: nuo XVI iki XVIII a. Pirmoje dalyje pranešimą intriguojamu pavadinimu

„Geri ir negeri Gerojo Lietuvos darbai ir kitos įdomios XVI a. pabaigos istorijos“ skaitė Darius Antanavičius iš Lietuvos istorijos instituto. Mokslininkas aptarė 1592 m. paskelbtą pirmąjį Lietuvos istoriografijoje spausdintą teminį istorinių dokumentų rinkinį, kurį parašė Geruoju Lietuviu pasivadinęs LDK raštininkas Elijas Pielgrzymowski. Pranešėjas akcentavo sudėtingą knygoje esančių dokumentų, taip pat autorinio teksto provenienciją, atskleidė lyg detektyve susipynusius tuometinių valstybės veikėjų Pielgrzymowskio, Jurgio Radvilos ir Venclovo Agripas santykius bei jų indėlį į lotyniškąją LDK raštiją. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkas Kęstutis Gudmantas supažindino su iki šiol nežinotu Lietuvos metraščių Plačiojo sąvado nuorašu, kuris šiuo metu saugomas Valstybiniame archyve Krokuvoje „Sanguškų giminės archyvo“ fonde. Po kruopščių tyrimų paaiškėjo, kad fragmentą sudaro beveik visas Plačiajame sąvade perdirbtas „Lietuvos didžiųjų kunigaikščių metraščio“ tekstas. Mokslininkas pabrėžė, kad surastasis nuorašas leidžia sugrįžti prie Plačiojo sąvado genezės, turinio, kalbos ir kitų klausimų, o paieškos Sanguškų ir kituose Abiejų Tautų Respublikos diduomenės archyvuose gali pateikti ir daugiau staigmenų. Pirmąją konferencijos dalį baigė Vilniaus universiteto docentas Vytautas Ališauskas pranešimu „Šis tas nauja apie Vytauto Didžiojo (ne)motiną“. Pranešėjas analizavo Viduriniojo Lietuvos metraščio sąvado pasakojimą apie Kęstučio ir Birutės santuoką. Ališausko manymu, šis sakytinės kilmės epizodas skirtas pabrėžti Kęstučio valdžiai Žemaitijoje, bet ne informuoti apie Vytauto gimimo aplinkybes. Jame taip pat galėjo būti išsaugoti ir tikėtini faktai apie Birutės pasipriešinimą bei prievartinį jos išsigabenimą. Palangoje dar XVI a. pradžioje klestėjęs kultas buvo suvoktas kaip skirtas kunigaikštieniui, juo remiantis į sakytinį pasakojimą įterptas teiginys apie Birutės sudievinimą. Pranešėjas mano, kad būtent taip buvo sulietos Kęstučio žmonos, reikšmingo vietinio kulto adeptės, ir jėzuitų šaltiniuose minimos veikiausiai kuršių kaimenės deivės Birutės figūros. Vėliau vadinamajame Birutės

kalne pastatyta koplyčia, dedikuota šv. Jurgiui, kaimenės globėjui, turėjo išstumti ikirikriščioniškosios kaimenės deivės Birutės kultą, tačiau jo neišstūmė – šis tik įgavo sinkretinių bruožų.

Antroji konferencijos dalis buvo skirta XVII a. atradimams. Lietuvos edukologijos universiteto dėstytoja Eglė Patiejūnienė analizavo Lietuvoje nežinomo autoriaus Vilniaus akademijos Teologijos fakulteto studento Pranciškaus Malkoto poezijos rinkinį *Karo su turkais ir Livonijos karų balsas apie šlovingo atminimo Joną Karolį Chodkevičių*. Šis rinkinys pristato Lietuvos XVII a. literatūrinės dainos žanrą. Svarbu ir tai, kad Malkoto *Balsas* keliomis ryškiomis detalėmis papildo žymiojo karvedžio J. K. Chodkevičiaus paveikslą, taip pat suteikia naujų žinių apie XVII a. LDK bajorijos mentalitetą. Mintautas Čiurinskas iš Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto aptarė žymaus XVII a. LDK jėzuito Mikalojaus Lancicijaus biografijas. Naujausių tyrimų duomenimis, kuriuos papildė iki šiol beveik nežinomi tekstai, šiai išskirtinei asmenybei buvo skirta daugiau biografinių tekstų nei bet kuriam kitam LDK XVI–XVII a. asmeniui. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkė Živilė Nedzinskaitė kalbėjo apie mokslininkų akiratin ligšiol nepatekusį, neskelbtą ir netirtą Pauliaus Kozlovskio laišką, adresuotą jo vilniškiui bendramoksliui, žymiam XVII a. LDK poetui Motiejui Kazimierui Sarbievijui. Pranešėja akcentavo, kad Kozlovskio laiškas ne tik papildo gausų Sarbievijaus korespondentų sąrašą, bet ir atskleidžia įdomių faktų apie Lancicijaus veiklą (ypač jo dėka vykusius stebuklingus išgijimus), suteikia naujų duomenų apie Lietuvos provincijos jėzuitus. Paskutinį pranešimą, skirtą XVII a. tematikai, skaitė Vilniaus universiteto doktorantė ir Vilniaus universiteto bibliotekos darbuotoja Nijolė Klingaitė-Dasevičienė. Pranešime „Vladislovo Vazos gyvenimo refleksijos XVII a. lotyniškose LDK panegirikose“ tyrėja nurodė, kad Vladislovas Vaza buvo daugiausia literatūrinio dėmesio sulaukęs XVII a. LDK valdovas: su juo ir jo šeimos nariais susiję net 45 įvairūs kūriniai lotynų kalba. Mokslininkė trumpai aptarė pagrindinius valdovo gyvenimo įvykius

ir jiems skirtus veikalus, gilinosi į Vladislavo Vazos kaip valdovo, kario ir žmogaus vaizdavimą XVII a. literatūroje.

Trečioji konferencijos dalis buvo skirta XVIII a. problematikai. Lietuvos kultūros tyrimų instituto mokslininkė Lina Balaišytė aptarė dviejų šio laikotarpio dailininkų – Stepono Cybulskio ir Johanno Sebastiano Dūro, – dirbusių Jeronimo Florijono Radvilos dvare, laiškus patronui. Pranešėja parodė, kad LDK dailininkų laišakai yra retas istorinis šaltinis, suteikiantis galimybę aptarti dailininko savi-vokos ir statuso klausimus. Šiuo požiūriu ypač iškalbinga Cybulskio biografija: jis buvo įkalintas dėl bandymo pabėgti iš patrono dvaro. Ši biografija galėtų būti traktuojama kaip išskirtinis dvaro valdinio atvejis ir griežtos dailininko kontrolės pavyzdys. Klaipėdos univer-siteto docentė Žavinta Sidabraitė kalbėjo apie Kristijono Gotlybo Milkaus *Mišsknygų* šaltinį. 1800 m. Karaliaučiuje išleistas pamokslų rinkinys *Mišsknygos* yra Kristijono Gotlybo Milkaus atliktas laisvas Dolcingo kunigo Johanno Gottlobo Heymo pamokslų rinkinio vertimas. Heymo postilės Prūsijoje buvo itin populiarios paskutinius tris XVIII a. dešimtmečius ir jų buvo išspausdinta bent trys variantai, iš kurių kiekvienas buvo perleistas pakartotinai po keletą kartų. Todėl nebuvo aišku, iš kurio Heymo postilės leidimo Milkus vertė. Mokslininkė Vokietijos bibliotekose aptiko Milkaus vertimo šaltinį ir naujai aptarė ne tik *Mišsknygų* struktūros ypatybes, bet ir nustatė originalius bei verstinius pamokslius. Konferenciją baigė Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslininkė Dalia Dilytė-Staškevi-čienė. Ji skaitė pranešimą „Kristijono Donelaičio pasakėčių parašymo laikas“. Pranešėja paneigė įsigalėjusią nuomonę, kad pasakėčios buvo parašytos Donelaičio kūrybinio kelio pradžioje ir yra silpnesnės už *Metus*. Remdamasi gausiais pavyzdžiais, mokslininkė įrodė, kad pa-sakėčių eilėdara ir kalba niekuo neatsilieka nuo *Metų*, tad pasakėčių parašymo laikas tebelieka nežinomas.

Šios konferencijos dalyvių pranešimuose išsakyti teiginiai kaip nors esmingai nekeičia senosios Lietuvos raštijos ir kultūros istorijos,

tačiau gerokai papildo jos faktografiją, o ligšiolinę problematiką gilina naujomis interpretacijomis. Mažieji atradimai plečia žinias apie mūsų paveldą, išsprendžia vieną kitą akmenėlį į ištrupėjusią istorinės vaizduotės mozaiką. Kaip tik jie leidžia suprasti, kiek daug dar nežinome, kiek dar galima ir reikia nuveikti senosios literatūros ir raštijos plotuose.

Živilė Nedzinskaitė